

ELEMENTAIRE BEDRIJFSECONOMISCHE MODELLEN

Auteurs: Fons Vernooij en Paul van der Aa

Website: fons-vernooij.nl/bm-site/EBM

Versie d.d. 14 juni 2019

Module 5: Financieel management (verdiepingsmodule)

Hoofdstuk 21: Externe verslaggeving

- 21.1 [Het extern jaarverslag](#)
- 21.2 [Het nominalisme](#)
- 21.3 [Het substantialisme](#)
- 21.4 [Wettelijke verplichtingen](#)
- 21.5 [De invloed van IFRS](#)
- [Antwoorden op de vragen](#)

Inhoud

Dit hoofdstuk behandelt de accounting principes die ondernemingen moeten toepassen en de waarderingsgrondslagen die zij kunnen hanteren bij het vaststellen van hun jaarverslag. Het gaat in op de hantering van de FIFO-, LIFO-methode en de vervangingswaardemethode bij industriële ondernemingen. Tot slot volgt een introductie van internationale regels via IFRS.

Functie

De functie van dit hoofdstuk is om een aantal basisbegrippen uit de externe verslaggeving aan te brengen, die nodig zijn om de externe jaarverslagen te lezen te interpreteren.

Leerdoelen

Na de bestudering van dit hoofdstuk dient u:

- 1 de belangrijkste accounting principes te kennen;
- 2 aan te kunnen geven wat het verschil is tussen het nominalisme en substantialisme;
- 3 het verschil te kunnen verklaren bij het waarderen van de vlottende activa tussen de LIFO- en de FIFO-methode;

- 4 inzicht te hebben hoe waardering van de activa met behulp van de vervangingswaarde-methode plaats vindt;
- 5 inzicht te hebben in de eisen die de wet stelt aan een extern jaarverslag.
- 6 begrip te hebben voor de internationale afstemming via IFRS.

Kernbegrippen

extern jaarverslag	continuïteitsprincipe
FIFO-methode	speculatievoorraad
waarderingsgrondslag	bestendigheidspincipe
LIFO-methode	stille reserve
accounting principe	going-concern
minimum-waarderingsregel	geldwaarde-correctie-methode
voorzichtigheidsprincipe	nominalisme
substantialisme	geactiveerde kosten
realisatieprincipe	historische
vervangingswaardemethode	kostenmodellen jaarrekening
matchingprincipe	IFRS
normale voorraad	fair value

Verantwoording

Dit hoofdstuk is onderdeel van het leerboek uit de oorspronkelijke methode “Elementaire Bedrijfseconomische Modellen”, geschreven door Fons Vernooij en Paul van der Aa, en uitgegeven door ThiemeMeulenhoff. De methode bestond voorts uit een werkboek, studentenuitwerkingen en een docentenhandleiding.

Veel elementen zijn opgenomen op de website Bedrijfseconomische-Modellen.nl en termen zijn toegelicht op de website Bedrijfseconomische-Begrippen.nl.

Op Vakdidactiek-Bedrijfseconomie.nl staat een toelichting op de vakdidactische kant die is opgezet vanuit het proefschrift dat door [Fons Vernooij](http://FonsVernooij.nl) is geschreven. Vragen of opmerkingen kunt u sturen naar mail@fons-vernooij.nl.

2. Het extern jaarverslag

De directie van een onderneming met rechtspersoonlijkheid moet over haar beleid verantwoording afleggen aan de aandeelhouders. Deze kunnen het beleid van de directie slechts beoordelen als zij over informatie beschikken. Om de aandeelhouders te informeren schrijft de directie een jaarverslag, waarin de directie de ontwikkelingen in het afgelopen jaar beschrijft. Ook geeft zij aan wat het resultaat was en geeft zij inzicht in de financiële situatie van de onderneming.

Vooraf bij naamloze vennootschappen heeft het jaarverslag niet alleen een functie naar de aandeelhouders toe, maar ook naar de andere buitenstaanders. Deze buitenstaanders kunnen potentiële beleggers zijn, die overwegen aandelen van de onderneming te kopen. Het kunnen geldverstrekkers zijn zoals banken of andere financiële instellingen.

Maar ook leveranciers of afnemers hebben in verband met de verplichtingen die de onderneming naar hun toe heeft interesse, in de financiële gang van zaken. De eigen werknemers lezen met belangstelling het jaarverslag. Tenslotte zij hierin lezen dat de financiële positie goed is, weten zij dat de onderneming hen een toekomst kan blijven bieden, en misschien ook een verbetering van de arbeidsvoorwaarden.

De aandeelhouders, financiers, leveranciers, afnemers en werknemers zijn partijen waarmee de onderneming samenwerkt. De onderneming 'beloont' hen voor deze samenwerking met respectievelijk dividend, interest, betaling van de geleverde goederen, producten en salarissen. Deze partijen gebruiken de informatie uit het jaarverslag om na te gaan of hun belangen bij de onderneming gewaarborgd zijn.

Zo zijn de aandeelhouders onder andere geïnteresseerd in de dividendpolitiek en de leveranciers in de mate waarin de onderneming zijn rekeningen kan betalen. Zijn bovenstaande partijen overtuigd dat de onderneming hun belangen niet schaadt, dan zetten zij de samenwerking met de onderneming voort.

Ook potentiële partijen die samenwerking overwegen, zoals beleggers, moeten over informatie beschikken om na te gaan of zij in zee willen gaan met de onderneming.

De laatste tijd gaan steeds meer ondernemingen in hun jaarverslag in op de milieumaatregelen die zij nemen. Sommige ondernemingen publiceren naast het gewone jaarverslag zelfs een apart milieu-jaarverslag. Deze ondernemingen zijn zich hun maatschappelijke verantwoordelijkheid bewust, en leggen verantwoording af over hun milieubeleid.

Met name consumenten- en milieu-organisaties lezen zo'n verslag om na te gaan in hoeverre de onderneming met hun belangen rekening houdt. Overigens is een milieujaarverslag ook een middel bij het voeren van een public relations-beleid.

Ondernemingen die over een rechtspersoonlijkheid beschikken (NV's en BV's) zijn wettelijk verplicht een jaarverslag te publiceren. De onderneming dient het jaarverslag te deponeren bij de Kamer van Koophandel (KvK) in het handelsregister. Geïnteresseerden kunnen bij de kamer van koophandel de jaarverslagen die opgenomen zijn in het register opvragen en inzien.

Sommige ondernemingen hechten zoveel belang aan het informeren van buitenstaanders, dat zij méér gegevens publiceren dan de wet vereist óf deze informatie makkelijker toegankelijk maken. Zo geven de meeste grote ondernemingen hun jaarverslag uit en sturen dat op verzoek toe aan geïnteresseerden. Daarmee verminderen zij de inspanning die (potentiële) samenwerkingspartijen zich moeten getroosten om een beeld van de onderneming te krijgen.

In tegenstelling tot interne jaarrekeningen is het jaarverslag voor buitenstaanders bestemd; dit wordt uitgedrukt in de naam *extern jaarverslag*. Buiten de beschrijving van de ontwikkelingen van het afgelopen boekjaar en de verwachtingen voor het komende, bevat het extern jaarverslag meestal een jaarrekening en een begin- en een eindbalans van het boekjaar.

Deze jaarrekening heeft een nacalculatorisch karakter: er staan de werkelijke opbrengsten en kosten in vermeld. Een voorcalculatorische jaarrekening ontbreekt, zodat in het extern jaarverslag géén norm-bedragen voor opbrengsten of kosten opgenomen zijn. Voor buitenstaanders is daarom een vergelijking tussen de werkelijke en de standaardkosten niet mogelijk.

De onderneming kan er belang bij hebben in het jaarverslag een gunstiger beeld van de situatie te schetsen dan in werkelijkheid het geval is. Aangezien buitenstaanders in hun informatie beperkt zijn tot het jaarverslag, hebben ondernemingen hier mogelijkheden toe. Echter dat is niet toegestaan, want de wet schrijft voor dat in het jaarverslag de onderneming een getrouw beeld dient te schetsen van de grootte en samenstelling van het vermogen en het resultaat.

Grotere ondernemingen zijn zelfs verplicht een accountant in te schakelen. De accountant controleert of het jaarverslag een getrouw beeld geeft. Daardoor is voor buitenstaanders enigszins gegarandeerd dat zij op basis van het jaarverslag een goed beeld krijgen van de situatie van de onderneming.

Een aantekening over de rol van de accountant is hier op zijn plaats. De accountant wordt ingehuurd door de onderneming. Hij heeft er geen belang bij zijn

opdrachtgever tegen zich in te nemen. Heeft hij bezwaren tegen elementen in het concept-jaarverslag dan zal hij dat melden aan de directie. Waarschijnlijk zullen zij dan in goed overleg tot een oplossing komen waarbij de belangen van de onderneming niet aangetast worden.

Ondernemingen hebben een zekere vrijheid in de wijze waarop zij hun vermogen en resultaat bepalen. Voor een goed begrip van het jaarverslag moeten de lezers ervan wel weten hoe de onderneming de activa waardeert en het resultaat bepaalt. Daarom moet de onderneming in haar jaarverslag de *waarderinggrondslagen* vermelden (zie paragraaf 2.2 en 2.3).

Bij het opstellen van de jaarrekening (begin- en eindbalans en resultatenrekening) dient de onderneming zich te houden aan enkele algemeen aanvaarde *accounting principles of beginselen*. Een zo'n algemeen aanvaard principe is het *voorzichtigheidsprincipe*. Vanwege dit beginsel moet de onderneming er voor waken dat haar activa te hoog gewaardeerd zijn.

Toepassing van het voorzichtigheidsprincipe houdt in dat de onderneming een verlies neemt op het moment dat de kans erop bestaat (het verlies hoeft dan nog niet gerealiseerd te zijn). Daarentegen boekt de onderneming een winst pas op het moment dat er zekerheid is dat deze winst gerealiseerd is. Bij voorbeeld: een onderneming heeft nog voordat het boekjaar afgesloten is, aanwijzingen dat er wellicht extra onderhoud nodig is voor een machine. Zij moet deze extra onderhoudskosten ten laste brengen van de resultatenrekening van het boekjaar (als consequentie daarvan is de waardering van de activa met datzelfde bedrag verminderd en het bedrijfsresultaat lager).

Maar als een onderneming onderhoudskosten voor een machine ten laste van een resultatenrekening heeft gebracht, terwijl dat wellicht niet nodig was, dan mag zij dit niet in de jaarrekening verwerken. Pas op het moment dat daar zekerheid over is, kan zij deze winst boeken (en dat kan in het volgende boekjaar zijn).

Het voorzichtigheidsprincipe mag niet zo extreem doorgevoerd worden, dat er grote *stille reserves* ontstaan. Stille reserves treden op als de activa ondergewaardeerd zijn, waardoor het vermogen van de onderneming dat op balans vermeld staat minder groot is dan dat het in werkelijkheid bedraagt.

Het *realisatieprincipe* houdt in dat de onderneming pas winsten neemt, indien die gerealiseerd zijn. Over het algemeen beschouwt men het moment waarop de goederen verstuurd zijn én de factuur verstuurd is als het moment waarop de winst gerealiseerd is.

Strikte toepassing van het realisatiebeginsel houdt in dat bij voorbeeld een scheepswerf pas de winst op de bouw van een schip boekt op het moment dat het schip voltooid en afgeleverd is. De scheepswerf zou daardoor grote fluctuaties in de jaarlijkse winst krijgen, omdat de bouw van sommige schepen meerdere jaren vergt. Daarom zal in de praktijk tussentijds een deel van de opbrengst geboekt worden, met name als de afnemers ook tussentijdse betalingen verrichten.

Kosten komen ten laste van dezelfde periode als de opbrengsten waarvoor die kosten gemaakt zijn. Dat houdt het *matchingprincipe* in. Dit principe ziet men onder andere toegepast in de afschrijvingskosten. De aanschafkosten van vaste activa mogen niet geheel ten laste komen van het resultaat van het boekjaar waarin de aanschaf plaats vond.

De vaste activa gaan langer dan een jaar mee, en zullen daarom ook in de jaren na de aanschaf prestaties leveren (en dus bijdragen aan de opbrengsten). Daarom activeert een bedrijf deze aanschaf op de balans, en schrijft het er elk jaar op af. Maar ook de afschrijvingskosten die via de standaardkostprijs opgenomen zijn in de voorraad gereed product, worden geactiveerd. Pas als deze goederen verkocht zijn en de opbrengst wordt geboekt, verschijnen de kosten op de resultatenrekening.

In het bovenstaand voorbeeld van de scheepswerf activeert de werf de kosten van de bouw van een schip als er geen tussentijdse betalingen zijn afgesproken. Deze *geactiveerde kosten* komen op de balans onder de post onderhanden werk of gereed product. Op het moment dat het schip wordt afgeleverd, neemt de werf de winst. Zij boekt de opbrengsten van de verkoop van het schip, terwijl zij de post gereed product afboekt met de kostprijs van het schip.

Een onderneming moet haar activa waarderen ervan uitgaande dat zij de komende jaren haar werkzaamheden voortzet (als ware het een "*going concern*"). Dit is het uitgangspunt van het *continuïteitsprincipe*. Bij toepassing van dit principe kan zij bij voorbeeld de machines waarderen tegen de indirecte opbrengstwaarde: de waarde van de prestaties die de machine nog kan verrichten.

Zij mag de machine ook op een andere wijze waarderen, als zij bij het waarderen er maar rekening mee houdt dat zij de activa als productiemiddelen blijft gebruiken. De onderneming mag de activa niet tegen de lagere liquidatiewaarde waarderen. Een uitzondering ontstaat als een bedrijf de poorten gaat sluiten, dan mag het de activa wel tegen de liquidatiewaarde waarderen.

Zoals boven al gesteld hebben bedrijven enige vrijheid in de keuze van de waardering van de activa. Sommige daarvan zijn gebaseerd op het nominalisme (zie paragraaf 21.2) en andere op het substantialisme (zie paragraaf 21.3). Voor de beoordeling van de

resultaten over verschillende jaren is het van belang dat een bedrijf de grondslagen in de loop van de jaren niet wijzigt.

Verandert een bedrijf van waarderingsgrondslag (stelselwijziging) dan is het voor buitenstaanders niet duidelijk of de verandering van de winst veroorzaakt wordt door de stelselwijziging of doordat het bedrijf meer of minder winstgevend geworden is. Het *bestendigheidspincipe* stelt dat een bedrijf een eenmaal gekozen waarderingsgrondslag moet continueren.

Vragen

- 1 Waarom kan een onderneming er belang bij hebben om de resultaten in het jaarverslag gunstiger voor te stellen dan zij zijn?
- 2 Kan het voorzichtigheidsprincipe soms in strijd zijn met het matchingprincipe?

[\(Terug naar het begin\)](#)

21.2 Het nominalisme

Als een bedrijf productiemiddelen verbruikt, dan maakt het kosten. De hoogte van deze kosten hangt af van de waardering van de verbruikte productiemiddelen. Deze waardering kan per waarderingmethode verschillen.

De verbruikte productiemiddelen kunnen gewaardeerd worden tegen de huidige waarde van de productiemiddelen, of tegen de waarde die de productiemiddelen hadden op het moment van aanschaf. In het eerste geval is sprake van substantialisme. In paragraaf 21.3 komt deze aanpak nader aan de orde. Er is sprake van een nominalistische waarderingsgrondslag in het laatste geval.

Volgens het *nominalisme* moet een bedrijf de kosten tegen de *historische kosten* waarderen. De kosten van de verbruikte productiemiddelen zijn gelijk aan het bedrag dat het bedrijf (in het verleden) betaald heeft voor deze productiemiddelen. Bij voorbeeld: een bedrijf heeft 1000 kilo grondstoffen in voorraad. Deze grondstoffen heeft het bedrijf enkele maanden geleden aangeschaft voor € 12,- per kilo. Na deze aanschaf is de inkoopprijs gestegen tot € 14,-. Men kan zowel stellen dat de waarde van de grondstoffen € 14.000,- (huidige waarde) of € 12.000,- (historische aanschafwaarde) is.

Het nominalisme gaat uit van € 12.000,-. Als het bedrijf 400 kilo verbruikt, zijn de grondstofkosten volgens het nominalisme € 4.800,- in plaats van € 5.600,-. De waarde van voorraad grondstoffen neemt van € 12.000,- af tot € 7.200,-.

Zoals hierboven gesteld, gaat het nominalisme uit van historische kosten. Van sommige productiemiddelen zoals grondstoffen houdt een onderneming een voorraad aan. Deze voorraad kan bestaan uit meerdere partijen, die op verschillende tijdstippen zijn aangeschaft. Als tussen die verschillende tijdstippen de inkoopprijs van de grondstoffen gewijzigd is, bestaat de voorraad uit verschillende partijen met verschillende inkooprijzen.

Welke van deze inkooprijzen moet nu gezien worden als de historische kosten? Er zijn immers meerdere inkooprijzen die in aanmerking komen om als basis te dienen voor het bepalen van de historische kosten. Op dit probleem zijn meerdere oplossingen mogelijk, elke oplossing is een andere waarderingmethode die de historische kosten als uitgangspunt heeft.

Als een bedrijf een hoeveelheid grondstoffen verbruikt, dan gaat de *First In First Out-methode* (FIFO) er vanuit dat het bedrijf de verbruikte grondstoffen van de oudste partij haalt die nog op voorraad is. Het bedrijf baseert dan de historische kosten van het grondstofverbruik op de inkoopprijs van de partij die het eerst is aangeschaft. Is deze partij kleiner dan het verbruik, dan gaat men er vanuit dat de rest van het verbruik uit de op een na oudste partij gehaald wordt.

Tegenover de FIFO-methode staat de *Last In First Out-methode* (LIFO). Bij deze methode stelt men dat een bedrijf de te verbruiken grondstoffen van de partij neemt die het laatst is aangeschaft. Overigens hoeft een keuze voor FIFO of LIFO géén consequenties te hebben voor het fysieke verbruik van partijen grondstof. Een bedrijf kan LIFO toepassen en toch steeds de oudste partijen daadwerkelijk verbruiken.

De meeste jaren ziet de Europese economie zich geconfronteerd met inflatie. Inflatie brengt met zich mee dat de inkooprijzen van productiemiddelen in de loop van de tijd stijgen. Aangezien de LIFO-methode voor de historische kosten uitgaat van de inkooprijzen van de laatste partij, zal de LIFO-methode meestal hogere kosten registreren dan de FIFO-methode. Immers vanwege de prijsstijgingen is de kans groot dat de laatste partij voor een hogere prijs is ingekocht dan de partij die het langst op voorraad is.

DE VASTE VERREKENPRIJS

Veel productiebedrijven houden in de boekhouding de grondstoffen tegen vaste verrekenrijzen (VVP) bij. De bedrijfsleiding stelt dan vóór het begin van het boekjaar de VVP vast. De VVP is een inschatting van de gemiddelde inkooprijzen zoals de bedrijfsleiding dat het komend boekjaar verwacht. Koopt het bedrijf grondstoffen in voor een prijs die onder of boven de VVP ligt, dan boekt het bedrijf het verschil op een rekening prijsverschillen.

Als de leiding de VVP goed ingeschat heeft, is er op het eind van het boekjaar slechts een klein saldo op de rekening prijsverschillen. Dan is immers de VVP gelijk aan het gewogen gemiddelde van inkooprijzen die het bedrijf voor de grondstoffen betaald heeft (pas na afloop van het boekjaar kan het bedrijf de gewogen gemiddelde inkooprijzen vaststellen). Stelt het bedrijf na afloop van het boekjaar de balans op, dan waardeert het de voorraad grondstoffen echter tegen de historische kosten. Het heeft hierbij de keuze uit de collectieve FIFO- of de collectieve LIFO-methode.

Deze methoden heten collectief omdat de waardering in één keer voor de gehele voorraad plaatsvindt en geen rekening houdt met de volgorde waarin koop en verkoop plaatsvinden. Bij de collectieve FIFO-methode gaat het bedrijf er vanuit dat de voorraad is samengesteld uit de laatste inkopen. Het stelt de grootte van de voorraad op het eind van het boekjaar vast. Vervolgens waardeert het de voorraad grondstoffen tegen de inkooprijzen van de laatste partijen.

Bij de collectieve LIFO-methode berekent het bedrijf de toename van de voorraad vanaf het begin van het jaar. Het gaat er hierbij vanuit dat de toename van de voorraad samengesteld is uit de eerste partijen die zijn aangekocht. Bij het waarderen van de grondstoffen telt het bedrijf bij de waarde van de beginvoorraad de waarde van de eerst aangekochte partijen op. Het kas dus gebeuren dat een bedrijf de verkochte goederen waardeert tegen de prijzen van grondstoffen die

het later aanschaft. Als een bedrijf wel rekening houdt met de tussenstand van de voorraden dan is er sprake van individuele LIFO.

De kans is groot dat er een verschil optreedt tussen de waarde van de voorraad grondstoffen tegen VVP (zoals geboekt in de boekhouding) en tegen historische kosten (zoals ze op de balans moet). Om dit verschil te elimineren, moet het eindsaldo van de rekening prijsverschillen gelijk aan dit verschil zijn. Na eliminatie is het saldo van de rekening prijsverschillen een correctiepost op de post voorraad grondstoffen. Een deel van deze rekening boekt het bedrijf op de resultatenrekening, zodat het eindsaldo gelijk is aan het verschil.

Het 'probleem van meerdere historische kosten' doet zich alléén voor bij die activa die een bedrijf in grote hoeveelheden op voorraad heeft. Dit betreft sommige vlottende activa zoals de grondstoffen bij een productiebedrijf en handelsgoederen bij een handelsbedrijf. Van deze activa kan een bedrijf meerdere partijen bezitten, die tegen verschillende inkooprijzen aangeschaft zijn. Voor de andere activa speelt dit probleem niet.

In dit verband is er géén verschil tussen de verschillende nominalistische waarderingsmethoden. Zo kunnen de afschrijvingskosten op eenvoudige wijze op basis van de historische kosten bepaald worden. Het totaal af te schrijven bedrag is het verschil tussen de (historische) aanschafwaarde en de te verwachten restwaarde. Hoe een bedrijf het totaal af te schrijven bedrag uitsmeert over de verschillende jaren van de (economische) levensduur is afhankelijk van de gekozen afschrijvingsmethode (zie module 3).

De verschillende nominalistische methoden waarderen de activa van een onderneming tegen historische kosten. Het kan echter zijn dat de huidige aanschafprijs van de activa lager ligt dan de historische aanschafprijs. Als in dat geval de desbetreffende activa op de eindbalans tegen historische kosten gewaardeerd zijn, past de onderneming niet het voorzichtigheidsprincipe toe. Daarom passen ondernemingen bij gebruik van de FIFO- of LIFO-methode de *minimum-waarderingsregel* toe.

Deze regel is van toepassing als de inkooprijzen op het moment dat het boekjaar afloopt, lager ligt dan de prijs die in het verleden betaald is. De onderneming corrigeert in dat geval de waardering van de activa in het jaarverslag. Deze activa komen aan het einde van het boekjaar tegen de huidige inkooprijzen op de eindbalans. Liggen de historische kosten lager dan het huidige inkooprijzenpeil, dan heeft de minimum-waarderingsregel géén consequenties.

Voorbeeld

Een onderneming had aan het begin van het jaar 2000 liter grondstoffen die voor € 25,- per liter waren aangeschaft. Op 3 januari verbruikt de onderneming 800 liter. Op 15 februari koopt het 1000 liter in voor € 27,- per liter. Op 12 mei verbruikt het 600 liter voor € 50,-. Op 31 augustus koopt het 500 liter in voor € 26,- per liter. De laatste transactie van het jaar is het verbruik van 1000 liter op 7 november.

Gevraagd:

- Bereken de grondstofkosten van het afgelopen jaar volgens de FIFO-methode.
- Bereken de grondstofkosten van het afgelopen jaar volgens de LIFO-methode.
- Welke methode is belastingtechnisch het meest te verkiezen?

Analyse

Bij de FIFO-methode waardeert men het verbruik tegen de historische kosten. Daarbij gaat men er van uit dat de oudste partij het eerst verbruikt wordt. Bij de LIFO-methode gaat men er van uit dat de oudste partij het laatst verbruikt wordt. Berekening kan plaatsvinden op individuele basis, dat wil zeggen dat elke transactie afzonderlijk verwerkt wordt op de rekening grondstoffen.

a. Bewerking

	aanschaf	verbruik	voorraad
1/1			2000 liter x € 25,-
3/1		800 liter x € 25,-	1200 liter x € 25,-
15/2	1000 liter x € 27,-		1200 liter x € 25,- 1000 liter x € 27,-
12/5		600 liter x € 25,-	600 liter x € 25,- 1000 liter x € 27,-
31/8			600 liter x € 25,- 1000 liter x € 27,-
	500 liter x € 26,-		500 liter x € 26,-
7/11		600 liter x € 25,- 400 liter x € 27,-	0 liter x € 25,- 600 liter x € 27,- 500 liter x € 26,-

De voorraad grondstoffen heeft op het eind van het jaar een waarde van € 29.200,- maar op grond van de de minimumwaarderingsregel is de waarde van 1100 liter gelijk aan 1100 x € 26,- per liter = € 28.600,-. Het verbruik van de grondstofkosten bij hantering van de FIFO-methode bedraagt € 60.800,-. Daarnaast is er een boekingsverlies van € 600 (namelijk 600 liter x (€ 27,- per liter - € 26,- per liter))

a. *Controle*

Controle is mogelijk door de collectieve FIFO-methode toe te passen. Het bedrijf had 2000 liter op voorraad, heeft er in totaal 1500 ingekocht en 2400 verkocht. De voorraad bestaat op het eind van het jaar uit 1100 liter.

Bij de collectieve FIFO-methode gaat men er vanuit dat de eindvoorraad bestaat uit de partijen die het laatst zijn aangekocht: 500 liter à € 26,- per liter en 600 liter à € 27,- per liter = € 29.200,-. In dit geval komt de collectieve FIFO-methode overeen met de individuele FIFO-methode. Echter vanwege de minimumwaarderingregel moet de balanswaarde op € 28.600,- gesteld worden.

b. *Bewerking*

	aanschaf	verbruik	voorraad
1/1			2000 liter x € 25,-
3/1		800 liter x € 25,-	1200 liter x € 25,-
15/2	1000 liter x € 27,-		1200 liter x € 25,- 1000 liter x € 27,-
12/5		600 liter x € 27,-	1200 liter x € 25,- 400 liter x € 27,-
31/8			1200 liter x € 25,- 400 liter x € 27,- 500 liter x € 26,-
	500 liter x € 26,-		
7/11		100 liter x € 25,- 400 liter x € 27,- 500 liter x € 26,-	1100 liter x € 25,- 0 liter x € 27,- 0 liter x € 26,-

De voorraad grondstoffen heeft op het eind van het jaar een waarde van € 27.500,-. De verbruikte grondstoffen hebben bij de LIFO-methode een waarde van € 62.500,-.

b. *Controle*

De voorraad bestaat op het eind van het jaar uit 1100 liter. Deze voorraad is in zijn geheel afkomstig van de oudste partij à € 25,- per liter. Immers deze oudste partij is gedurende het jaar niet onder de 1100 liter gekomen. De waarde van de eindvoorraad moet daarom € 27.500,- bedragen.

c. *Antwoord*

Hoe hoger de winst, hoe hoger de belastingaanslag zal zijn. Daarom is de LIFO-methode belasting technisch het meest gunstig als de prijzen stijgen.

Vragen

- 3 Waarom waarden de LIFO- en de FIFO-methode de vaste activa op identieke wijze?
- 4 Als er deflatie optreedt, welke methode komt dan waarschijnlijk op de laagste kosten van grondstofverbruik uit? De LIFO- of de FIFO-methode?

[\(Terug naar het begin\)](#)

21.3 Het substantialisme

Worden bij het nominalisme de kosten gewaardeerd tegen de historische aanschafprijs van de verbruikte productiemiddelen, bij het *substantialisme* gaat de waardering uit van de huidige waarde van de verbruikte productiemiddelen. Het substantialisme stelt dat een bedrijf de verbruikte productiemiddelen moet kunnen vervangen. Het bedrijf moet daarom de kosten van de verbruikte productiemiddelen waarden tegen het huidige prijspeil van deze productiemiddelen.

Op deze manier beschouwt het bedrijf het verschil tussen de historische aanschafwaarde van de verbruikte productiemiddelen en de huidige aanschafwaarde daarvan niet als winst. Het bedrijf kan dit verschil niet als winst uitkeren, waardoor de financiering van de vervanging van productiemiddelen minder gevaar loopt, ten minste zolang de productiemiddelen met eigen vermogen gefinancierd zijn.

De *vervangingswaarde-methode* past het substantialistische winstbegrip toe. Deze methode waardeert alle activa tegen de huidige waarde (de waarde op het moment van het einde van het boekjaar). De huidige waarde kan een bedrijf vaststellen door steeds na te gaan wat de meest recente inkoopprijs van de activa is (de vervangingswaarde). Bij een prijswijziging moet een bedrijf zijn activa herwaarderen. Als door een prijsstijging de waarde van de activa toeneemt, neemt ook het eigen vermogen van het bedrijf toe.

Beschouwt het bedrijf deze toename als winst en keert het deze winst uit, dan kan het bedrijf de activa te zijner tijd niet vervangen vanuit het eigen vermogen. Het zal dan vreemd vermogen moeten aantrekken wat een verslechtering van de solvabiliteit tot gevolg heeft. Immers als het de winst uitkeert, dan schiet het eigen vermogen tekort om de vervanging van de activa te financieren. Daarom boekt het bedrijf de toename van het eigen vermogen (vanwege de herwaardering) niet op de resultatenrekening, maar op de herwaarderingsreserve.

Door bij elke prijswijziging de desbetreffende activa te herwaarderen, zijn de activa altijd tegen de huidige of 'actuele' waarde gewaardeerd. Op het moment dat het

bedrijf productiemiddelen verbruikt, kan het de kosten van het verbruik bepalen op basis van de huidige waarde.

Bij voorbeeld: een bedrijf heeft 1000 kilo grondstoffen in voorraad. Deze grondstoffen heeft het bedrijf enkele maanden geleden aangeschaft voor € 12,- per kilo. Na deze aanschaf is de inkoopprijs gestegen tot € 14,- per kilo. Op het moment van deze prijswijziging neemt de waarde van de voorraad met € 2.000,- ((€ 14,- - € 12,- per kilo) x 1000 kilo) toe. Het bedrijf boekt de toename van het vermogen niet als winst maar voegt het toe aan de herwaarderingsreserve. Als het bedrijf vervolgens 400 kilo verbruikt, bedragen de grondstofkosten volgens het substantialisme € 5.600.

De omvang van activa zoals grondstoffen en machines wijzigt zich voortdurend. Dat zou vervelende consequentie kunnen hebben voor een bedrijf. Als een prijsstijging optreedt op het moment dat er nauwelijks of geen grondstoffen in voorraad zijn, reserveert het bedrijf geen extra eigen vermogen. Als echter op het moment van de prijswijziging de voorraad grondstoffen groot is, dan reserveert het bedrijf juist veel eigen vermogen.

Om te kunnen produceren, moet een bedrijf altijd de beschikking kunnen hebben over een zekere hoeveelheid grondstoffen. Het bedrijf moet over voldoende vermogen beschikken om een *normale voorraad* grondstoffen te kunnen financieren, waarbij de vervangingswaarde er stilzwijgend van uitgaat dat dit eigen vermogen is. Op het moment dat een prijsstijging optreedt, moet het bedrijf daarom een bedrag reserveren ter grootte van de waardetoeename van de normale voorraad.

Ligt de (economische) voorraad grondstoffen op het moment van een prijsstijging lager dan de normale voorraad, dan moet het bedrijf méér vermogen reserveren dan dat de voorraad grondstoffen in waarde toeneemt. Het verschil komt ten laste van resultatenrekening. Het bedrijf leidt een speculatieverlies.

Bij een prijsdaling daarentegen zal een speculatiewinst optreden als de werkelijke voorraad lager ligt dan de normale voorraad. Bij een prijswijziging treedt altijd een speculatieresultaat op als er een positieve of negatieve *speculatievoorraad* is (werkelijke voorraad minus normale voorraad). Het speculatieresultaat komt overeen met de prijswijziging maal de speculatievoorraad. Bij een positieve speculatievoorraad leidt een prijsstijging tot een speculatiewinst en een prijsdaling tot een verlies.

Zoals boven beschreven, brengt een negatieve speculatievoorraad bij een prijsstijging een verlies met zich mee en een prijsdaling een speculatiewinst. Vanwege het voorzichtigheidsprincipe moet een bedrijf een speculatieverlies meteen ten laste brengen van de resultatenrekening. Maakt het bedrijf een speculatiewinst, dan mag het deze winst pas boeken als de winst gerealiseerd is. Dat is op het moment dat de voorraad weer op het normale niveau is.

WAARDERING EN FINANCIERING

De belastingdienst heeft altijd bezwaar gemaakt tegen de hantering van de vervangingswaardemethode. Volgens deze methode moet elke waardestijging tot uitdrukking komen in de herwaarderingsreserve. Dat is een onderdeel van het eigen vermogen. Dus moet volgens de belasting ook de financieringsstructuur meegerekend worden.

Als een bedrijf voor 40% met eigen vermogen is gefinancierd dan zou slechts 40% van de waardestijging toegevoegd moeten worden aan de herwaarderingsreserve. De overige 60% hangt samen met geleend geld dat voor het historisch afgesproken bedrag wordt terugbetaald.

Alle waardestijging op goederen die met geleend geld zijn gefinancierd is winst, want nieuwe goederen financiert het bedrijf weer met geleend geld. Daarom zijn er ook varianten van de vervangingswaardemethode die deze winst als 'financieringswinst' bestempelen. Zodra de voorraden verkocht zijn, boekt men de gerealiseerde winst naar de resultatenrekening.

Bij voorbeeld een bedrijf heeft 1000 kilo grondstoffen in voorraad. Deze grondstoffen heeft het bedrijf enkele maanden geleden aangeschaft voor € 12,- per kilo. Deze grondstoffen zijn voor € 12.000,- met vreemd vermogen gefinancierd. Na deze aanschaf is de inkoopprijs gestegen tot € 14,-. Het bedrijf herwaardeert de voorraad en reserveert (als herwaarderingsreserve) € 2.000,-. Als het bedrijf de grondstoffen doorverkoopt en tegen de vervangingswaarde boekt, zou het géén winst moeten maken. Echter als het bedrijf het vreemde vermogen aflost, houdt het € 2.000,- over. Daarom is die € 2000,- een financieringswinst, die naar de resultatenrekening gaat,

Bij de vervangingswaardemethode leidt elke prijsstijging van de benodigde activa tot een toename van de herwaarderingsreserve (en dus van het eigen vermogen) met eenzelfde bedrag als de prijsstijging. Op die wijze heeft de onderneming altijd voldoende (eigen) vermogen om haar activa te kunnen vervangen. Bij een prijsstijging van de vaste activa moet het bedrijf volgens de vervangingswaardemethode het bedrag van de prijsstijging volledig reserveren.

Een deel van dit bedrag kan het bedrijf reserveren omdat het vermogen is toegenomen door de waardestijging van de activa. Maar dat is slechts een gedeelte. Als op de vaste activa al voor een deel afgeschreven is, ligt de boekwaarde lager dan de (oude) aanschafwaarde. In dat geval is het bedrag van de herwaardering kleiner dan het reserveringsbedrag. Dit verschil moet het bedrijf ten laste van de resultatenrekening brengen als inhaalafschrijvingen.

De winst mag een onderneming aan de eigenaren uitkeren. Keert een onderneming méér uit dan de winst, dan neemt het eigen vermogen af. De gedachte achter de vervangingswaarde-methode is dat, als de onderneming haar totale jaarwinst uitkeert, zij op het eind van het boekjaar met het eigen vermogen evenveel activa kan financie-

ren als aan het begin van het jaar. Als een onderneming ten dele met vreemd vermogen gefinancierd is, hoeft het feitelijk niet het gehele bedrag van de prijsstijging te reserveren.

De geldwaarde-correctie-methode houdt wel met twee aspecten rekening waar de vervangingswaardemethode aan voorbij gaat. Het eerste aspect is dat een bedrijf bij prijsstijgingen minder eigen vermogen zou hoeven te reserveren als het deels met vreemd vermogen is gefinancierd. Ook houdt de vervangingswaardemethode geen rekening met het verschil tussen de prijsstijgingen van de activa van een bedrijf en de prijsstijgingen van alle producten zoals het inflatiecijfer dat aangeeft. Het tempo van beide prijsstijgingen kan fors verschillen.

Bij de *geldwaarde-correctie-methode* reserveert een onderneming jaarlijks een deel van de toename van het eigen vermogen. Dit deel van de toename van het eigen vermogen wordt niet als winst beschouwd, maar dient om prijsstijgingen te compenseren. Deze reservering komt overeen met de waarde-vermindering van het eigen vermogen vanwege de inflatie. Dit bedrag is gelijk aan het inflatie-percentages maal het eigen vermogen. Op deze wijze heeft de onderneming de zekerheid dat de winstuitkeringen de financiering van de vervangingsinvesteringen niet in gevaar brengen.

Voorbeeld voortzetting

Een onderneming had aan het begin van het jaar 2000 liter grondstoffen die destijds voor € 25,- per liter waren aangeschaft. Op 3 januari verbruikt de onderneming 800 liter. Op 15 februari koopt het 1000 liter in voor € 27,- per liter. Op 12 mei verbruikt het 600 liter. Op 31 augustus koopt het 500 liter in voor € 26,- per liter. De laatste transactie van het jaar is het verbruik van 1000 liter op 7 november.

Het prijsverloop was als volgt: op 1 januari was de inkoopprijs € 25,- per liter, op 1 februari trad een prijsverhoging op tot € 27,- per liter en met ingang van 1 augustus gaat de inkoopprijs omlaag naar € 26,- per liter.

Gevraagd:

d. Bereken de grondstofkosten van het afgelopen jaar volgens de vervangingswaardemethode als de normale voorraad 1500 liter is.

d. *Analyse:*

Bij de vervangingswaarde methode waardeert men het verbruik tegen de vervangingswaarde. Steeds als er een wijziging optreedt van de inkoopprijs moet de werkelijk aanwezige voorraad geherwaardeerd worden en moet een bedrag gereserveerd worden om altijd de normale voorraad te kunnen vervangen.

d. *Bewerking:*

aanschaf	verbruik	voorraad	herwaardering	speculatie- resultaat
1/1		2000 x € 25,-		
3/1	800 x € 25,-	1200 x € 25,-		
1/2		1200 x € 27,-	1500 x € 2	- 300 x € 2
15/2 1000 liter x € 27,-		2200 x € 27,-		
12/5	600 x € 27,-	1600 x € 27,-		
1/8		1600 x € 26,-	1500 x -€ 1	100 x -€ 1
31/8 500 liter x € 26,-		2100 x € 26,-		
7/11	1000 x € 26,-	1100 x € 26,-		

De voorraad grondstoffen heeft op het eind van het jaar een waarde van € 28.600,-.
De verbruikte grondstoffen hebben bij de vervangingswaardemethode een waarde van € 62.200,-.

Daarnaast heeft het bedrijf een negatief speculatieresultaat van € 700,-. Dit speculatieresultaat komt ten laste van de resultatenrekening.

c. *Controle*

De totale reservering voor herwaardering moet gelijk zijn aan de totale prijswijziging maal de normale voorraad: $(€ 26,- - € 25,-) \times 1500 \text{ stuks} = € 1.500,-$.

Dit klopt, want $(1500 \text{ stuks} \times € 2 \text{ per stuk}) + (1500 \text{ stuks} \times -€ 1 \text{ per stuk}) = € 1.500,-$.

Vragen

- 5 Waarom hoeft bij de vervangingswaardemethode de minimumwaarderingsregel niet toegepast te worden.
- 6 Als een onderneming geheel met eigen vermogen gefinancierd is, kan dan de winst bij toepassing van de vervangingswaarde-methode anders zijn dan bij toepassing van de geldwaarde-correctie-methode?

[\(Terug naar het begin\)](#)

21.4 Wettelijke verplichtingen

De wetgever verplicht Naamloze vennootschappen (NV's) en besloten vennootschappen (BV's) een jaarverslag te publiceren. Dit jaarverslag moet een getrouw beeld schetsen van de grootte en de samenstelling van het vermogen en het resultaat van de onderneming. Om buitenstaanders de gelegenheid te geven tot een verantwoorde beoordeling, stelt de wet eisen aan de inhoud en vorm van het jaarverslag.

Zo mogen de lezers van het jaarverslag er van uitgaan dat algemeen aanvaarde accounting principes (zie paragraaf 21.1) toegepast zijn, tenzij het jaarverslag anders vermeldt. Ook moet het jaarverslag een toelichting bevatten op de waarderingmethoden die de onderneming toepast.

Vanwege het bestendigheidsprincipe mag de ondernemingsleiding de waarderinggrondslagen niet zomaar wijzigen. De wetgever heeft wel de mogelijkheid geschapen dat een bedrijf van grondslag verandert, maar dan moet een bedrijf daarvoor wel gewichtige redenen hebben. Voert een bedrijf een stelselwijziging uit dan moet het in het jaarverslag aangeven wat de redenen hiervan zijn.

Tevens moet het bedrijf aangeven wat de consequenties van de stelselwijziging zijn voor de waardering van de activa. In de praktijk passen ondernemingen veelvuldig stelselwijzigingen toe. De daarvoor gegeven redenen zijn divers, maar vaak speelt mee (zonder dat de leiding het zegt) dat de leiding op deze wijze het resultaat kan 'opkrikken'.

De wetgever stelt ook eisen aan de informatie die bedrijven in het jaarverslag opnemen. Voor boekjaren vanaf 1 januari 2016 is een Europese Richtlijn in werking getreden, die is vastgelegd in de Uitvoeringswet richtlijn jaarrekening die een verandering inhoudt van boek 2 (BW2), titel 9. In deze richtlijn staan de wettelijke bepalingen voor de besloten vennootschap (BV) en de naamloze vennootschap (NV).

Een van de elementen binnen de richtlijn is de grootte van de onderneming. Hoe groter de onderneming is, hoe méér financiële gegevens zij openbaar moet maken. De wet maakt onderscheid in vier categorieën: grote, middelgrote, kleine en micro-ondernemingen. Als criteria gelden daarvoor (1) het balanstotaal, (2) de netto-omzet en (3) het gemiddeld aantal werknemers.

Voldoet een onderneming twee jaar achter elkaar aan twee of drie van drie criteria dan valt de onderneming vanaf dat tweede jaar in die klasse. In onderstaande figuur 21.1 staan de criteria weergegeven op basis waarvan het onderscheid plaatst vindt.

	waarde activa	netto-omzet per jaar	gem. aantal werknemers
groot	méér dan € 20 miljoen	méér dan € 40 miljoen	méér dan 250 werknemers
middel-groot	minder dan € 20 miljoen méér dan € 6 miljoen	minder dan € 40 miljoen méér dan € 12 miljoen	minder dan 250 werknemers maar tenminste 50 werknemers
klein	minder dan € 6 miljoen	niet méér dan € 12 miljoen	minder dan 50 werknemers
micro	minder dan € 350.000	minder dan € 700.000	minder dan 10 werknemers

Figuur 21.1 Criteria voor de bepaling van de grootte-categorie

Grote ondernemingen moeten meer details in de begin- en eindbalans en in de resultatenrekening vermelden dan kleine ondernemingen. In het *Besluit Modellen Jaarrekening* geeft de wet aan welke posten de balans van een grote onderneming moet bevatten. De onderneming heeft bij het opstellen van de balans de keuze uit een verticale opstelling van de balans en de scontroform. Een verkorte weergave van het verplichte model in scontroform is in figuur 21.2 opgenomen.

Enige aandacht is nodig voor de post 'kosten voor onderzoek en ontwikkeling'. Deze kosten mag een onderneming activeren als zij verwacht dat deze kosten in de toekomst opbrengsten zullen opleveren. Echter de onderneming moet (zolang deze kosten nog geen opbrengsten hebben opgeleverd) eenzelfde bedrag aan eigen vermogen reserveren: wettelijke reserve.

Op deze wijze past zij het voorzichtigheidsbeginsel toe immers een deel van het eigen vermogen is geblokkeerd en verdwijnt als de onderzoekskosten niet doorberekend kunnen worden via nieuwe producten. De onderneming g kan er ook voor kiezen om de onderzoeks- en ontwikkelingskosten meteen ten laste van de resultatenrekening te brengen. De posten die te maken hebben met deelnemingen en groepsmaatschappijen (waaronder goodwill) komen in hoofdstuk 23 aan bod.

Balans per

A Vaste activa <i>I Immateriële vaste activa</i> - kosten uitgifte aandelen - kosten onderzoek en ontwikkeling - concessies en vergunningen - intellectueel eigendom - goodwill <i>II Materiële vaste activa</i> - gebouwen en terreinen - machines en installaties - andere vaste activa <i>III Financiële vaste activa</i> - deelnemingen - groepsmaatschappijen - andere deelnemingen B Vlottende activa <i>I Voorraden</i> - grond- en hulpstoffen - onderhanden werk - gereed product en handelsgoederen <i>II Vorderingen</i> - op handelsdebiteuren - overlopende activa <i>III Effecten</i> <i>IV Liquide middelen</i>	A Eigen vermogen <i>I Gestort + opgevraagd kapitaal</i> <i>II Agio</i> <i>III Herwaarderingsreserve</i> <i>IV Wettelijke reserve</i> <i>V Overige reserves</i> <i>VI Onverdeelde winst</i> B Voorzieningen C Langlopende schulden - converteerbare leningen - andere obligaties en onderhandse leningen - schulden aan kredietinstellingen D Kortlopende schulden - schulden aan kredietinstellingen - schulden aan leveranciers en handelskredieten - belastingen en premies sociale verzekeringen - overlopende passiva

Figuur 21.2 Verkorte weergave van model B uit het Besluit modellen jaarrekening

Ook voor de resultatenrekening geeft de wetgever een aantal modellen aan. De ondernemingen hebben hierbij de keuze of zij de kosten categoriaal of functioneel uitsplitsen. Bij de categoriale kostenindeling toont de resultatenrekening de kosten uitgesplitst naar de verschillende kostensoorten (zie ook paragraaf 8.6).

In figuur 21.3 is het verkorte weergave opgenomen van het wettelijk model waarbij de kosten categoriaal staan uitgesplitst. In dit model staat de term 'rentelasten' genoemd. Dit is dezelfde grootheid als 'interestlasten' bij de financiering of 'werkelijke intrestkosten' bij de kostencalculatie.

netto-omzet		
mutatie gereed product en onderhanden werk		
	_____	
som bedrijfsopbrengsten		
kosten grondstoffen		
kosten uitbesteed werk		
lonen / salarissen		
sociale lasten		
afschrijvingen		
overige kosten		
	_____	
som bedrijfskosten		
		_____
rentebaten		
rentelasten		
	_____	
		_____
resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening voor belasting		
belasting		
aandeel in winst/verlies van deelnemingen		
	_____	
		_____
resultaat uit gewone bedrijfs uitoefening na belasting		
buitengewone baten		
buitengewone lasten		
belastingen buitengewoon resultaat		
	_____	
buitengewoon resultaat na belasting		
		_____
resultaat na belasting		

Figuur 21.3 Verkorte weergave van model E uit het Besluit modellen jaarrekening waarbij de kostenpresentatie op de categoriale indeling is gebaseerd

De onderneming kan ook kiezen voor een model waar de functionele kostenindeling centraal staat (zie ook paragraaf 6.7). Daarbij zijn de kosten uitgesplitst in verkoopkosten en algemene kosten. Een beknopte weergave van dit model staat in

figuur 21.4. Let op dat de 'kostprijs van de omzet' niet betrekking heeft op de standaardkostprijs, maar op een deel van de werkelijke kosten. De overige werkelijke kosten (i.c. de verkoopkosten en de algemene beheerskosten) staan als 'som der kosten' aangeduid. Ook deze laatste grootheid is dus misleidend. Dit geldt temeer daar de werkelijke interestkosten noch in de 'kostprijs van de omzet' noch in de 'som der kosten' zijn opgenomen. Zij staan apart als 'rentelasten'.

netto-omzet		
kostprijs omzet		
	_____	
bruto-omzetresultaat		
verkoopkosten		
algemene beheerskosten		
	_____	
som der kosten		
		_____
netto-omzetresultaat		
rentebaten		
rentelasten		
	_____	
		_____
resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening voor belasting		
belasting		
aandeel in winst/verlies van deelnemingen		
	_____	
		_____
resultaat uit gewone bedrijfs uitoefening na belasting		
buitengewone baten		
buitengewone lasten		
belastingen buitengewoon resultaat		
	_____	
buitengewoon resultaat na belasting		
		_____
resultaat na belasting		

Figuur 21.4 Verkorte weergave van model F uit het Besluit modellen jaarrekening waarbij de kostenpresentatie op de functionele indeling is gebaseerd

Naast het feit dat grote ondernemingen de bovenstaande gedetailleerde modellen moeten toepassen, moet uit hun toelichting op de resultatenrekening af te lezen zijn hoe de omzet verdeeld is over de verschillende productgroepen en over de verschillende geografische gebieden. Daarnaast dient een directieverslag opgenomen te zijn waarin de directie onder andere aangeeft hoe zij denkt dat de omzet en de winst zich in het komend jaar gaan ontwikkelen.

Middelgrote ondernemingen moeten ook een begin- en eindbalans én een resultatenrekening openbaar maken. Zij kunnen hun verslag minder gedetailleerd maken. De netto-omzet hoeft bijvoorbeeld niet af te lezen te zijn uit de resultatenrekening (in plaats van de netto-omzet kan de onderneming dan de brutowinst geven). Ook in hun jaarverslag moet een directieverslag opgenomen zijn.

Kleine ondernemingen hoeven slechts een begin- en eindbalans te deponeren; een resultatenrekening kunnen zij achterwege laten. Deze balansen mogen minder gedetailleerd zijn dan bij de middelgrote ondernemingen. Zo kunnen zij volstaan met de posten in figuur 21.2 waar letters of Latijnse cijfers voor staan.

Sommige ondernemingen zien zich geconfronteerd met onverwachte gebeurtenissen die gevolgen zullen hebben voor de winst. Als deze gebeurtenissen optreden na het boekjaar maar voordat het jaarverslag gepubliceerd wordt, dan moet de onderneming daar melding van maken in het jaarverslag. Deze verplichtingen gelden voor zowel grote als middelgrote als kleine ondernemingen.

Vragen

7. Noem een reden waarom de overheid grotere bedrijven verplicht om de omzet te splitsen naar de verschillende productgroepen.

[\(Terug naar het begin\)](#)

21.5 De invloed van IFRS

In principe zijn er naast de interne verslaglegging twee soorten van externe verslaglegging: commerciële (c.q. externe) verslaglegging en fiscale verslaglegging. Een onderneming in de vorm van een eenmanszaak of V.O.F. kan doorgaans volstaan met fiscale verslaglegging. Per kwartaal (of soms per maand) dient elk bedrijf een BTW-aangifte te doen waarvoor bedrijfseconomische gegevens verzameld en geordend moeten worden. Daarnaast verlangt de belastingdienst jaarlijks informatie over de stand van het eigen vermogen en over de gemaakte winst. Op basis daarvan zal zij een belastingaanslag opleggen aan de ondernemer.

Om deze gegevens te verzamelen heeft de belastingdienst enerzijds een BTW aangifteformulier opgesteld en anderzijds een inkomstenaangifteformulier. Deze formulieren zijn tegelijk de norm voor de opbouw en omvang van de verslaglegging. Voor de meeste ondernemers met deze rechtsvormen is het fiscale verslag tegelijk het interne verslag dat zij nodig hebben om zicht te hebben op de ontwikkeling van hun onderneming. Hun administratie is daarop gericht en biedt via tussenresultaten (bijvoorbeeld maandoverzichten) automatisch nog wat extra informatie.

Problemen, die tegelijk “opportunities” zijn, doen zich voor als een onderneming verder reikt dan de landsgrenzen. Elk land heeft zijn eigen belastingwetgeving en ook al zitten er vaak overeenkomstige regels in de wetgeving, er zijn ook veel verschillen. Dat komt mede omdat de overheid van elk land bedrijven kan subsidiëren of investeringsaftrek (in casu versnelde afschrijvingen) kan bieden, waardoor de winst in een land verandert of verschoven wordt naar de toekomst.

Een ondernemer kan dan uitzoeken hoe hij de kosten moet verdelen, zodat er in totaal zo weinig mogelijk belasting betaald hoeft te worden. Internationaal probeert men deze nationale bevoordelingen te beperken door onderlinge afspraken via belastingovereenkomsten. Ook vanuit de Europese Unie probeert men de condities voor leden van de unie vergelijkbaar te maken. Daardoor zijn er zowel wettelijke regelingen voor de commerciële verslaglegging als voor de fiscale verslaglegging.

De tweede soort van verslaglegging komt naar voren als een onderneming aandeelhouders heeft en die moet informeren over de gang van zaken. Vooral voor NV's is het van belang om te zorgen dat er voldoende informatie over de onderneming naar buiten gaat om te zorgen dat (potentiële) beleggers geïnteresseerd zijn in het bedrijf. Men spreekt dan wel van commerciële verslaglegging. Centraal staat de winst van een onderneming, waar vervolgens per land belastingmaatregelen op van toepassing zijn.

Om misleiding te beperken (helemaal te voorkomen is het niet) zal een overheid in samenspraak met de beurscommissie richtlijnen uitvaardigen waaraan het externe verslag van beursgenoteerde ondernemingen moet voldoen. Die richtlijnen moeten enerzijds een betrouwbaar beeld van de onderneming garanderen en anderzijds een juist beeld geven van de winst waarover de vennootschapsbelasting berekend gaat worden. Het dilemma is dat een flinke winst aantrekkelijk is voor aandeelhouders, maar dat dit ook aanleiding is tot een flinke belastingaanslag.

En daar begint een uiterst interessant accountancy-domein. Temeer omdat veel ondernemingen zijn uitgegroeid tot multinationals en in een groot aantal landen opereren. Elk land is autonoom en kan zijn eigen regels opstellen. Maar die autonomie wordt beperkt doordat multinationals de landen tegen elkaar kunnen uitspelen. Ze kunnen hun hoofdkantoor in een ander land plaatsen dan hun dochterbedrijven en

slepen met hun winst. Die strijd vindt tegelijk plaats op het terrein van verslaglegging aan aandeelhouders en verslaglegging aan fiscale autoriteiten.

In principe staan commerciële verslaglegging en fiscale verslaglegging los van elkaar, maar in hoofdlijnen moeten ze toch wel overeenkomen. Tegelijk kan de belastingdienst in elk land keuzen maken uit alternatieve economische redeneringen en bepaalde voorschriften uitvaardigen waardoor de keuze beperkter is dan bij verslagen voor aandeelhouders. Daardoor ontstaat aan de ene kant regelgeving met het doel de betrouwbaarheid van de verslagen te vergroten en aan de andere kant fraaie vondsten van accountants om toch weer af te wijken van de regels als het gaat om commerciële en fiscale verslaglegging.

Een belangrijk initiatief tot uniformering van de commerciële verslaglegging in verschillende landen te komen is het opstellen van International Financial Reporting Standards (IFRS). Vanaf 1973 is er op initiatief van accountants uit de Verenigde Staten een internationaal comité (de IASC) van zes nationale organisaties voor accountants geweest die afspraken maakte voor de verslaglegging. Deze afspraken hadden na acceptatie door de beurscommissies een breder kader nodig dan alleen accountants.

In 2001 is daarvoor de IASB (International Accounting Standard Board) opgericht waarin een groot aantal organisaties (geen overheden) op het gebied van verslaglegging vertegenwoordigd zijn. Zij formuleren standaarden die helder moeten zijn, maar er niet aan ontkomen om ook compromissen te zijn tussen allerlei gewoonten en verwachtingen in verschillende toonaangevende landen. Bovendien zijn deze standaarden vrijblijvend en is het van belang ze om te zetten in wettelijke kaders, waarbinnen enige speling mogelijk is.

Die regelgeving moet per land ingevoerd worden, want elk land heeft zijn eigen rechtspraak. Maar het is handiger om via de Europese Unie tot Europese richtlijnen te komen, die in elk land de basis zijn voor wetgeving. Dat is een lange en moeizame weg, maar als het lukt voorkomt dit ook veel tijd en problemen. Als uitgangspunt voor de Europese richtlijnen heeft men om die reden gekozen voor het systeem van de IFRS, zodat tegelijk een afstemming plaats vindt op de Amerikaanse regelgeving bij beurscommissies en overheden.

Een goede internationale afstemming van de verslaglegging aan aandeelhouders lost voor veel multinationals het probleem op dat zij in verschillende landen met specifieke jaarverslagen moeten komen, die voldoen aan de eisen van de nationale overheden en beurscommissies. Ze kunnen dan in verschillende landen hetzelfde jaarverslag uitbrengen. Ook voor de belastingdiensten is er dan meer duidelijkheid, zodat deze verslagen de basis kunnen zijn voor een internationaal evenwichtig

belastingstelsel. Ook al proberen ondernemingen toch steeds weer uit te komen onder belastingbetalingen en zoeken zij omwegen om tot vermijding van belasting te komen.

Het kernbegrip in de systematiek van IFRS is 'fair value'. In feite gaat het dan om een realistische waarde van de balansposten. De Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) geeft de volgende omschrijving: Onder fair value (reële waarde, marktwaarde) wordt verstaan het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een verplichting kan worden afgewikkeld, tussen terzake goed geïnformeerde, tot een transactie bereid zijnde partijen, die onafhankelijk zijn. Andere vormen om de actuele waarde van activa te benaderen, zoals de vervangingswaarde, zijn dus niet wenselijk meer.

Als er gebouwen op de balans staan, dan is die waarde niet alleen afhankelijk van de aanschafprijs en de afschrijvingen, die al dan niet versneld zijn uitgevoerd, maar er is ook een waarde die geldt als het gebouw nu verkocht zou worden. In feite beschikt het bedrijf over de verkoopwaarde van het gebouw en dat moet tot uitdrukking komen op de balans. Daardoor ontstaat ook een post herwaardering gebouwen.

Voorts zijn er opties of termijncontracten die gevoelig zijn voor veranderingen in situaties en tijdsverloop. Hier kan ook gezocht worden naar een waarde die gangbaar is op markten of men kan kijken naar de contante waarde van kasstromen die in de toekomst te verwachten zijn. Hetzelfde geldt voor meer complexe vormen van derivaten die een bedrijf op een of andere manier op de balans moet vermelden.

Wat betreft de vermogenszijde van de balans gaat het om verplichtingen die een bedrijf heeft, ook als die niet direct verhandelbaar of overdraagbaar zijn aan anderen. Zo kunnen er ook opties of termijncontracten zijn waaraan verplichtingen kleven. Als die groot zijn in omvang, is het van belang daar een inschatting van te maken die een getrouw beeld geeft van hun waarde in het kader van een getrouw beeld van de waarde van de onderneming.

Een ander belangrijk item is bijvoorbeeld de pensioenverplichting van bedrijven. In Nederland zijn er afdrachten aan pensioenfondsen, maar veel multinationals hebben pensioenpotten in eigen beheer. Die beloven hun werknemers pensioen voor later, maar blijven het geld inmiddels in het eigen bedrijf gebruiken. Daarom zijn de verplichtingen van deze bedrijven aan hun personeel onduidelijk en dus is de waarde van de onderneming moeilijk in te schatten.

Het gebruik van IFRS is niet nodig voor alle bedrijven. Alleen ondernemingen die genoteerd staan op effectenbeurzen waar de beurscommissie het gebruik van IFRS voor schrijft, zijn daaraan gehouden, als zij op die beurs genoteerd willen blijven. Nadere informatie is te krijgen via www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/

[\(Terug naar het begin\)](#)

Antwoorden op de vragen uit hoofdstuk 21

- 1 Een onderneming heeft belang bij het 'opwaarderen' van haar resultaat, om op die manier bij voorbeeld financiers te overtuigen te beleggen in de onderneming.
- 2 Het voorzichtigheidsprincipe kan in strijd zijn met het matchingprincipe als het niet duidelijk is of een project wel opbrengsten met zich mee zal brengen. Het voorzichtigheidsprincipe zegt dat het vermogen pessimistisch ingeschat moet worden: in dit geval wel de kosten en niet de opbrengsten (want er zouden wel eens geen opbrengsten kunnen zijn).
Daarentegen zegt het matchingprincipe dat de kosten in dezelfde periode geboekt moeten worden als de opbrengsten (wat het geval zou zijn als later de opbrengsten wel gerealiseerd zouden worden).
- 3 Omdat een onderneming de vaste activa niet op voorraad houdt, speelt de vraag niet welke vaste activa verbruikt zijn. De onderneming gebruikt alle vaste activa, en schrijft daarom op allen af.
- 4 De LIFO-methode, deze methode gaat er vanuit dat de laatste grondstof-partij het eerst verbruikt wordt. Als er deflatie optreedt, zal waarschijnlijk de laatste partij voordeliger zijn ingekocht dan de partij ervoor.
- 5 Bij de vervangingswaarde-methode zijn alle activa al tegen de huidige prijzen gewaardeerd. Heeft zich gedurende het jaar een prijsverlaging voorgedaan, dan zijn de activa reeds afgewaardeerd.
- 6 Ja, want de vervangingswaarde-methode verwerkt slechts de prijswijzigingen van de specifieke activa van de onderneming. Terwijl de geldwaarde-correctie-methode alle prijswijzigingen die in het inflatiecijfer meegenomen worden, verwerkt. Als de prijzen van de activa van de onderneming sneller stijgen dan de inflatie, zal de vervangingswaarde-methode een lagere winst opleveren.
- 7 Grotere bedrijven voeren vaak meerdere productgroepen. Als zij de productgroepen niet hoeven uit te splitsen, dan kunnen buitenstaanders niet zoveel met de omzetcijfers. De omzet van de verschillende productgroepen ontwikkelt zich waarschijnlijk anders, en een gecumuleerd omzetcijfer laat niets van deze ontwikkelingen zien.
Daarnaast zouden grote bedrijven bevoordeeld zijn boven kleinere bedrijven. Kleine bedrijven voeren vaak maar op één of enkele productgroepen. Bij hen zit weinig verschil tussen de ontwikkeling van de omzet van de belangrijkste productgroep en de ontwikkeling van de totale omzet.

[\(Terug naar het begin\)](#)